

חדירה של אורחות חיים אחרים, או מפני הרגשת שליחות מסינריות ואמונה שדרכי היא היא הדרך הטובה. כך או כך, נימוקים אלה ואחרים יוצאים מטבעם נגד הסובלנות וההבנה שזכותו של כל אדם לכבוד, גם אם הוא שונה מאיתנו.

תזמורת ילדים - כדי שלא אסיים בנימה רצינית הרשו לי מספר מלים על ספרי **תזמורת ילדים** זהו ספר עליז ומלא צלילים המספר על שלושה ילדים (קצת היפרים) המשגעים את סביבתם. האחד מכה ומתופף כל היום, השני מחצצר והשלישי מדמה את עצמו לזמר. כל אחד מהם לבדו משגע את בני משפחתו ברעש שהוא מקים, וכששלושתם מגיעים לגן, הרעש בלתי נסבל והגננת אובדת עצות.

יום אחד מוציאה הגננת את השלושה משעת סיפור, בגלל הרעש וההפרעות. תחילה הם רבים ואחר כך הם ממציאים שיר בעל קצב, משקל ומנגינה המאחדת את שלושתם. הרעש המטריד הופך למנגינה הרמונית בה משתלבים כל הצלילים. הנגנים מקשיבים זה לזה, מתחשבים זה בזה והתזמורת מתעשרת מייחודו של כל כלי, כל צליל וכל נגן.

וכך מסתיים הסיפור:

"נישאו הצלילים מרחוב לרחוב, / הרגיעו כל כעס, השקיטו מכאוב. / שמחו לבכות, הצהילו פנים, / בשיר תזמורת ילדים. / ומי בראש המנגנים? / שלושה בנים רעשנים, / נוגנים בתוף וחצוצרה, שרים עם כל החבורה."

הזכות לכבוד והחובה לכבד בספרי

מאת: חוה חבושי

כשנודע לי שהנושא השנתי בספרות הילדים הוא 'זכויות הילד' שמחתי, וכתבתי סיפורים רבים, וגם ספרים שלמים, שעניינם - חלקם במישרין, אחרים בעקיפין - נושא 'זכויות הילד'. הנושא הזה העסיק אותי מאז ומתמיד.

בעבר הרחוק, באופן טבעי, זה העסיק אותי כילדה.

בראש וראשונה - ילדה מול הורים. הילדה של אז היתה חייבת להיות ילדה טובה, צייתנית, מוכשרת. הילדה של אז היתה שלוחה טבעית של הוריה, נטולת זכויות,

פרט לזכות שהיא גם חובה, למצוא חן ולהוסיף כבוד ויקר להורים.
היתה גם הילדה מול מורים ומערכת החינוך, שנגזרה במידה רבה מהחובות של ילדה מול הורים. תלמידה טובה. חלילה וחס לא מפריעה ולא מתחצפת, נעימת סבר, מה שמקובל להגדיר - חביבת המורים, או במלים אחרות - משעממת. והיתה כמובן גם ילדה מול, ובעיקר כנגד ילדים אחרים. זה באשר לילדות שלי. שנים עברו, התבגרותי, ובעצמי הפכתי להיות אם. היצור הזעיר, השברירי. שבזכותו נהייתי 'אמא' פתח לפני גם את האפשרות לישים את דעותי הנחרצות על מושגים כמו: 'ילד', 'ילדות', 'הורות', 'זכויות'.
אתחיל בדברים הבסיסיים ביותר.

זכות התינוק לאכול - כשהוא רעב ולא על פי שעות קבועות המוכתבות באופן שרירותי. הזכות לישון לפי הצורך האישי - כשעייפים, ולא על פי מוסכמות נתונות. הזכות לטוסיק נקי ויבש. הזכות להיות צמוד לאמא ואבא, להרגיש ביטחון, חמימות, חיבוק, ליטוף-אהבה.

וכך קרה שהתינוק שלי נהיה תינוק בריא, שמח, שיודע לתבוע ולקבל את שלו, מה שנקרא-תינוק עתיר זכויות; התחלתי לכתוב יחסית בגיל מבוגר. זו היתה כתיבה כועסת מעיקרה, והיא נזונה מתוך הצורך להגן על כבודם וזכויותיהם השבריריות של הילדים ולמנוע זלזול, היא ביקשה לתבוע את עלבונם הצודק. על כל פנים כך חשבתי אז, בראשית הדרך.

הסיפורים הראשונים עניינם היו האשמות. האשמת הורים שחוטאים באי רגישות למצוקותיו של הבכור; גננות המדביקה סטיגמה נצחית של ילד רע; אמהות המתערבות ובוחשות ומנפחות סכסוכים קלים בין ילדים; דודות צדקניות התובעות תשומת לב ונימוסים; לחצים כבדים על ילדים רכים להצטיין בכל מחיר; הורים המשדרים מסרים כפולים ומבלבלים. כמעט תמיד היה בסיפורים שלי איזה שהוא מבוגר לא חכם במיוחד, קצת נלעג - אהבל.

הסיפורים הללו נכתבו אומנם לאוזני ילדים אבל קהל היעד של המסרים שביקשתי להעביר היו המבוגרים. מורים, גננות, ובעיקר החוטאים והפושעים הכבדים ביותר - ההורים.

במשך הזמן נטשתי את הסגנון הישיר, הכועס והמאשים ועברתי לתכנים קצת יותר מורכבים ומתוחכמים.

שוב לא נחלק העולם לשחור ולבן. הופיעו גווני ביניים, והתחלתי לעסוק במרכיבים מעודנים יותר בעולם הילדות.

ילדים, כמו דגמים מוקטנים של האדם הבוגר, אינם עשויים בתבניות אחידות. יש ביניהם מקסימים, ומתוקים וטהורי לב, אבל יש גם קנאים וערמומיים. יש מתנשאים ונצלנים. יש ילדים מניפולטיביים, ויש אפילו ילדים אכזרים ואלימים. ולפעמים קיימים ילדים שיש בהם מזה וגם מזה.

הרגשתי צורך לתת להם ביטוי בסיפורים, כחלק מחובתי לכבד את מושג הילד. כך הילדה דלית המתנשאת והמניפולטיבית בסיפור "שוקולד מריר מאד".

כך גם איתי, בסיפור 'שעור קרטה' וליאור, ('הסוד' / שוקולד מריר מאד) המקנא בירון, הילד החדש, אשר באורח כאילו פלאי, הפך למנהיג הבלתי מוכתר והאהוד על כל ילדי השכונה.

ובאמת משהו קורה, אלא שהמשהו הזה משפיע באופן עמוק דווקא על ליאור ומשנה אותו, עד שנושא היריבות ביניהם מאבד את חשיבותו.

ילדים גם כואבים.

לא הכל וורוד ומתוק ב'גן העדן' של הילדות. כמו במציאות, ואין הבדל אם המצוקה היא מצוקה כבדה או מה שנקרא 'אמיתית' כמו התפרקות המשפחה, מחלות, התעללות נפשית ופיזית, מוות; ובין אם זוהי מצוקה סובייקטיבית, כמו שומן עודף, נקודת חן במקום לא נכון, חרדה מפני ציון לא טוב, חתול רחוב זנוח שלא מרשים להכניס הביתה; דיסלקציה שמנסים להסתיר, או סתם להיות לא מקובל או דחוי.

חלק מזכויות הילד זו הכרה וכיבוד המצוקות שלו והמכאובים שלו. ואולי קודם כל זיהוי המצוקות, ואין זה דבר טריוויאלי כמו שזה נשמע. כי ילדים לא רק שלא תמיד נוטים לחשוף את המצוקות שלהם, אלא להיפך, לעיתים קרובות הם עושים מאמצים להסתיר אותם.

כך למשל יערה בת התשע ב- **קשה להרוג קטוס** מספרת את סיפור הקקטוס שלה. היא לא מדברת באופן ישיר על האמא שנעלמה לה. אמא שבהתחלה נעדרת מנטלית, אחר כך נעלמת גם פיזית, ומשאירה את יערה בתוהו ובוהו רגשי. ואבא שלא מדבר ולא מסביר, כי מה אפשר להסביר דברים כאלה לילדה קטנה, ואולי הוא בעצמו לא מתמודד עם המצב. במקום לדבר על המצוקות שלה, יערה מתארת את הפורענויות השונות שעוברות על הקקטוס שלה. הקורא חד העין והרגיש יכול לזהות את המכאובים של הילדה עצמה.

אמא של יערה, בהתקפה של טירוף, משליכה את כל מה שעל המדף, ובין שאר הדברים נופל גם עציץ הקקטוס של יערה. עציץ החרס נשבר. הקקטוס עף החוצה. יערה מעבירה אותו לעציץ אחר, עציץ עשוי מפלסטיק.

מאמץ ההישרדות של הקקטוס לאורך הספר, מקביל למאמץ ההישרדות של יערה: במקרה של יערה, איכשהו. אמא שלה, לאחר חודשים ארוכים של אישפוז מחלימה וחוזרת הביתה. אומנם היא איננה בדיוק אמא שנעלמה, אבל גם יערה עצמה השתנתה במשך הזמן שעבר. מה שאולי חשוב לא פחות זה הגילוי וההכרה של האבא בזכויות הבסיסיות של הילדה שלו:

אני עוברת לספר אחר, הספר **תריסים מוגפים**.

זהו ספר הגדוש בפגיעה בוטה בזכויות. זכויות אדם בכלל וזכויות הילד בפרט. מיכל, בת השתיים-עשרה, טסה עם אמא שלה לפריס, האמא, עורכת דין במקצועה, אשה אסרטיבית ובעלת דעות מגובשות ונחרצות בחיי יום-יום, מסתירה סוד אפל ומעיק בעברה. סוד שהצליחה להדחיק במשך שנים רבות. דווקא במטוס, מקום צר, צפוף וסגור הרמטית מבלי יכולת לברוח ממנו, היא נתקלת במישהי המאלצת אותה להתעמת עם אותו זיכרון קשה. אין לאמא רצון או נכונות לשתף את בתה באותו אירוע מהעבר, אבל מספר התרחשויות במטוס משנים את המצב, מצד אחד - השכן הצרפתי, החייכן והנחמד היושב בצד השני של מיכל, מנסה במסווה של 'נרדמתי ואני לא אחראי על מעשי' - תירוץ מוכר ונדוש - למשש את הילדה הנבוכה, שכמו רוב הקורבנות במצב הזה, לא בטוחה היא איננה אשמה במה שקורה.

מצד שני - מהומה משפחתית המתפתחת בין הנוסעים בצד השני של המעבר, ומסתיימת בגידופים וסטירת לחי של אב לבתו הבוגרת. כל אלה מביאים את האמא להבשלה ולמסוגלות להעלות את אותו סוד טראומטי מעברה ולשתף את בתה. והסוד, שלא אכנס אליו כעת, גם הוא כולו זועק על פגיעה בזכויות אלמנטריות של הילד.

כפי שניתן לראות, עסקתי רבות במסגרת הכתיבה שלי בזכויות הילד. הן מתוך תחושת פגיעות של הילדה שהייתי פעם, והן מתוקף היותי אדם בוגר ואם.

אולם גם בדברים האלה התחוללה דינמיקה.

כמו בהרבה תהליכים נפשיים, אחרי שיש תזה, ויש אנטי-תזה, מגיע תור הסינתזה המבורכת, שהיא שילוב ומיזוג של השניים. גם המטוטלת הפראית ביותר מתייצבת בסופו של דבר.

במשך השנים שעברו - ותוך כדי התבוננות בתהליכים המתרחשים הן במסגרת המשפחה, והן בשינויים שצמחו בדגם של הילד העכשווי הצומח ומתפתח לנגד עינינו - גם ראית העולם שלי החלה להשתנות.

כך למשל הגעתי להכרה כי המשפחה לא צריכה להיות מוסד דמוקרטי. היום, אני

מוכנה להגיד בקול רם וצלול כי לגיל, כמו לנסיון החיים, יש ערך משלו. לא רק לילדים, גם למבוגרים מן הראוי שיהיו זכויות. ואם הזכויות והכבוד של הילד חייבים לבוא על חשבון המבוגר - אז יש כאן איזה שהוא עיוות. לפעמים מותר ורצוי להגיד לא לילד. קורה שצריך להגיד: עד כאן.

וכך, מתוך ראית זכויות הילד, לצד ולא במקום זכויות המבוגר, כתבתי את הסיפור 'מישהו היה כאן?' שבספרי העשירי שיצא לפני כשלושה חודשים זה קרה **בגן הציבורי.**

הסיפור עוסק בחבורת ילדים כבני עשר, הנטפלים ומתנכלים בצורה מכוערת להומלסית זקנה. יש בסיפור אכזריות ואלימות של חבורות ילדים. תיארתי גם תופעה מוכרת של לחץ חברתי, מצב שבו היחיד, אמיר שמו בסיפור, גם כאשר ליבו אינו שלם עם המעשה, אין בו מספיק אומץ לעמוד על שלו ולצאת כנגד האחרים. יש בסיפור את בעל המצפון, ומקרה זה (ואולי לא במקרה) זוהי ילדה קטנה. וחלום הביעותים שפוקד את אמיר בלילה שלאחר האירוע אין בו די. הוא נאלץ להתמודד עם תחושה קשה של החמצה כאשר למחרת בבוקר, מצויד, בנוסף לכוונות טובות, גם במזון ובכל חסכוניותו, הוא חוזר לזירת האירוע ומגלה כי המקום ריק. שום זכר לכך שמישהו בכלל היה שם.

לסיכום, הכרה בזכויות הילד היא הישג חשוב שיש להגן עליו בכל האמצעים, אבל לא על חשבון מישהו אחר, ובלי לפגוע באחרים.

אם מותר לי, הייתי מייעצת. לבל נהפוך את נושא זכויות הילד לחרב פיפיות שנזקו עלול להיות גדול מתועלתו.